

Spis treści

Przedmowa do wydania polskiego	V
Przedmowa do wydania niemieckiego	VI

Część A Starzenie się

1. Starzenie się	3
1.1. Starzenie się biologiczne	3
1.1.1. Teorie starzenia się	4
1.1.2. Zmiany tkankowe w starzeniu	6
1.1.3. Zmiany w pojedynczych narządach	6
1.1.4. Zmiany farmakologiczne w starszym wieku	8
1.2. Starzenie się biograficzne	8
2. Osoba starsza w relacjach z ochroną zdrowia	12
2.1. Starzejące się społeczeństwo	12
2.2. Przygotowanie do kontaktów z seniorami	13
2.3. Postępowanie w sytuacjach wyjątkowych	14
2.4. Senior nadmiernie lękliwy: ostrożność w rozmowie	14
2.5. Zrozumiałe wyjaśnienia	14
2.6. Nowoczesne osoby starsze	15
3. Opieka nad seniorami	16
3.1. Struktury opiekuńcze	16
3.1.1. Formy zamieszkania	17
3.1.2. Przykłady różnych sposobów organizacji życia w starszym wieku	17
3.1.3. Case and care management	22
3.1.4. Porady dotyczące integracji w lokalnych stowarzyszeniach opieki	26
3.2. Starzeć się we własnym domu – aspekty prawne	27
4. Samostanowienie w kontekście decyzji dotyczących opieki i leczenia	31
5. Starszy człowiek z niepełnosprawnością	36
5.1. Aspekty historyczne	37
5.2. Poszukiwanie ogólnej definicji pojęcia	37
5.3. Problemy farmakoterapii osób starszych niepełnosprawnych umysłowo	38
5.4. Optymalizowanie farmakoterapii u osób starszych z niepełnosprawnością	39

5.5.	Starszy pacjent z niepełnosprawnością fizyczną	40
6.	Bezpieczeństwo stosowania środków farmakologicznych	43
6.1.	Bezpieczeństwo produktów leczniczych	44
6.2.	Zgłaszanie działań niepożądanych – każde zgłoszenie jest ważne	45
6.2.1.	Ocena związku przyczynowo – skutkowego wystąpienia odpowiedzi organizmu według WHO	48
6.3.	Bezpieczeństwo farmakoterapii	49
6.4.	Eliminacja błędów popełnionych we wcześniejszym postępowaniu	53
7.	Organizacja leczenia farmakologicznego – zastosowanie w praktyce	59
7.1.	Indywidualna organizacja leczenia farmakologicznego	59
7.1.1.	Wywiad lekarski obejmujący stosowanie innych leków	60
7.1.2.	Przegląd leków	60
7.2.	Organizacja farmakoterapii w zakresie leczenia ambulatoryjnego	65
7.2.1.	Odmowa realizacji recepty przez farmaceutę	67
7.3.	Zarządzanie leczeniem farmakologicznym z pogranicza ochrony zdrowia i domu opieki	67
7.4.	Farmakoterapia u osób poddanych hospitalizacji	68
7.4.1.	Przyjęcie do szpitala	68
7.4.2.	Procedura przyjęcia do szpitala	71
7.4.3.	Przyjęcie stacjonarne pacjenta	72
7.4.4.	Wypisanie pacjenta ze szpitala	74

Część B Pacjent geriatryczny

8.	Ocena geriatryczna	83
8.1.	Przeprowadzenie oceny	84
8.2.	Odróżnienie objawów otępienia i depresji podczas oceny geriatrycznej	86
8.3.	Jakość życia i kompetencje w życiu codziennym w ocenie geriatrycznej	88
8.4.	Skala Barthel (Barthel Index)	90
8.5.	Stan odżywienia	91
9.	Specyfika farmakoterapii osób starszych	95
9.1.	Zmiany farmakokinetyczne	97
9.1.1.	Absorpcja	97
9.1.2.	Dystrybucja substancji leczniczej	97
9.1.3.	Eliminacja leku przez nerki	98
9.1.4.	Eliminacja przez wątrobę	107
9.2.	Zmiany farmakodynamiczne	110
9.3.	Monitoring terapeutyczny leków	111

Część C Stosowanie środków leczniczych

10. Postacie leków	117
10.1. Stałe postacie leków	117
10.2. Płynne postacie leków	120
10.3. Przeskonne systemy terapeutyczne (transdermalne systemy terapeutyczne, TTS)	121
10.4. Inne postacie leku wymagające szczególnego wyjaśnienia	123
10.4.1. Tabletki podjęzykowe, tabletki ulegające rozpadowi w jamie ustnej, filmy rozpadaające się w jamie ustnej (oral dispersible film, ODF)	123
10.4.2. Tabletki podpalczkowe	124
10.4.3. Krople do oczu	124
10.4.4. Żele i maści do oczu	125
10.4.5. Tabletki matrycowe	125
10.4.6. Tabletki dopochwowe	125
10.4.7. Czopki	126
10.4.8. Peny insulinowe	126
10.4.9. Postacie leków do inhalacji	126
11. Przestrzeganie zaleceń terapii oraz urządzenia ułatwiające aplikację leków	127
11.1. Motywacja i ściśle przestrzeganie zaleceń terapeutycznych	127
11.1.1. Definicja	128
11.1.2. Brak współpracy i adherencji	129
11.1.3. Współpraca	132
11.1.4. Adherencja	133
11.2. Urządzenia ułatwiające aplikację leków	136
11.2.1. Przyrządy do podawania leków	137
11.2.2. Przybory do codziennej pielęgnacji ciała	142
11.2.3. Szczególne środki pomocnicze dla osób z otyłością	144
11.2.4. Środki pomocnicze i pielęgnacyjne środki pomocnicze	145
12. Opieka nad pacjentem karmionym przez sondę	150
12.1. Rodzaje sond	150
12.2. Żywienie przez sondę	152
12.2.1. Sposoby podawania pokarmu przez sondę	152
12.2.2. Pokarm do podawania przez sondę	154
12.3. Higiena	154
12.4. Podawanie leków przez sondę	155
12.4.1. Podstawowe zasady podawania stałych leków doustnych	156
12.4.2. Przygotowanie leków w aspekcie prawa o środkach niebezpiecznych	157
12.4.3. Zapchanie sondy (zgleźbienia)	158

Część D Farmakoterapia pacjentów geriatrycznych

13. Farmakoterapia oparta na dowodach naukowych	163
13.1. Cochrane Collaboration	165
13.2. Wytyczne	165
13.3. Problemy dotyczące wykorzystywania wytycznych w leczeniu pacjentów w starszym wieku	166
13.3.1. Ekstrapolowanie dowodów	166
13.3.2. Wielochetnosc	168
14. Kryteria oceny farmakoterapii starszych pacjentów	173
14.1. Medication appropriateness index (MAI)	173
14.2. Lista Beers'a	174
14.3. Metoda STOPP i START	174
14.4. Lista Priscus	175
14.5. Zasada FORTA	176
15. Interakcje leków	179
15.1. Farmakokinetyczne interakcje leków	180
15.2. Farmakodynamiczne interakcje leków	182
15.3. Istotność interakcji leków	183
15.4. Radzenie sobie z interakcjami leków w praktyce	183
15.4.1. Rozpoznawanie interakcji leków	184
15.4.2. Ocena interakcji leków	185
15.4.3. Informowanie o interakcjach leków	186
15.4.4. Interakcje między produktami spożywczymi i lekami	188
16. Parametry laboratoryjne	192
16.1. Glukoza, lipidy i kwas moczowy	192
16.2. Mocznik	193
16.3. Enzymy wątrobowe	194
16.4. Wapń, potas, sód	194
16.5. Parametry krzepnięcia krwi	195
16.6. Białko C-reaktywne (CRP)	196
16.7. Kinaza kreatynowa (CK), troponina I (TnI) i T (TnT)	196
16.8. D-dimery (produkty degradacji stabilnej fibryny)	197
16.9. Kreatynina (kreatynina w surowicy)	197
16.10. Hemoglobina (Hb), hematokryt (Ht) i liczba trombocytów (PLT)	197

Część E Wybrane obszary wskazań

17.	Samoleczenie	201
17.	Samoleczenie	201
18.	Osteoporoza	207
18.1.	Epidemiologia	207
18.2.	Obraz kliniczny	208
18.3.	Czynniki ryzyka	208
18.4.	Kryteria diagnostyczne przy podejmowaniu decyzji terapeutycznych	209
18.5.	Terapia farmakologiczna osteoporozy	209
18.5.1.	Terapia podstawowa	209
18.5.2.	Terapia z użyciem leków specjalistycznych	210
18.6.	Stosowanie się do zaleceń lekarskich	215
18.7.	Leczenie przeciwbólowe	215
18.8.	Osteoporoza – 10 zaleceń profilaktycznych	215
19.	Reumatoidalne zapalenie stawów (RZS)	218
19.1.	Kontrola skuteczności terapii	219
19.2.	Ocena stopnia niesprawności pacjenta na skutek choroby	219
19.3.	Farmakoterapia	220
19.3.1.	DMARD – disease modifying antirheumatic drugs	220
19.3.2.	Biofarmaceutyki	226
20.	Dna moczanowa	230
20.1.	Leczenie ostrego ataku dny moczanowej	231
20.1.1.	Niefarmakologiczne środki do obniżania poziomu kwasu moczowego w surowicy	232
20.1.2.	Terapia farmakologiczna	232
21.	Choroba zwyrodnieniowa stawów	236
21.1.	Terapia fizykalna	238
21.2.	Farmakoterapia	238
21.2.1.	Niesteroidowe leki przeciwzapalne (NLPZ)	238
21.2.2.	Inhibitor COX-2	242
21.2.3.	Interakcje NLPZ i inhibitorów COX-2	242
21.2.4.	Błędna interpretacja objawów	243
22.	Upadek	245
22.1.	Epidemiologia	246
22.2.	Leki jako czynnik ryzyka upadku	248
22.2.1.	Analiza	250

22.3. Zalecenia dotyczące profilaktyki upadku	250
22.3.1. Ludzie starsi mieszkający samodzielnie	251
22.3.2. Ludzie starsi mieszkający w placówkach opiekuńczych	252
23. Bóle przewlekłe w starszym wieku	255
23.1. Definicja bólu przewlekłego	255
23.2. Przyczyny bólu przewlekłego	255
23.3. Specyfika pacjentów starszych	256
23.3.1. Diagnostyka	257
23.3.2. Określanie intensywności bólu	257
23.4. Cele i metody terapii	258
23.4.1. Przestrzeganie zaleceń terapeutycznych	258
23.4.2. Doradztwo	258
23.4.3. Wybór leków	259
23.5. Klasyfikacja istotnych leków	260
23.5.1. Leki nieopiodowe	260
23.5.2. Opioidy	262
23.5.3. Leki stosowane w terapii neuropatycznych dolegliwości bólowych	265
24. Onkologia geriatryczna	269
24.1. Podstawy	269
24.1.1. Leczenie nowotworów złośliwych – terapie onkologiczne	269
24.1.2. Onkologiczne orle terapeutyczne	271
24.1.3. Rozpoznanie reakcji nowotworu na leczenie – kryteria remisji	274
24.2. Starszy pacjent z chorobą nowotworową	276
24.2.1. Nowotwór i wiek	276
24.2.2. Wiek i biologia nowotworu	277
24.2.3. Status <i>quo</i> i specyfika starszego pacjenta z chorobą nowotworową	278
24.2.4. Specyfika doustnej terapii cytostatykami (inaczej mówiąc: leki wymagające najbardziej rzetelnej porady)	281
25. Działania pomocnicze w onkologii	293
25.1. Epidemiologia	293
25.2. Aspekty terapii pomocniczej u pacjentów geriatrycznych	294
25.3. Polifarmakoterapia	294
25.4. Mielotoksyczność	295
25.4.1. Czynniki ryzyka	296
25.4.2. Metody terapeutyczne	297
25.4.3. Terapia lekowa	297
25.5. Toksyczność dla błon śluzowych	298
25.5.1. Czynniki ryzyka	299
25.5.2. Metody terapeutyczne	299
25.5.3. Terapia lekowa	301

25.6.	Skórne objawy toksyczności	304
25.6.1.	Czynniki ryzyka	304
25.6.2.	Metody terapeutyczne	307
25.6.3.	Terapia lekowa	307
26.	Rola opieki zdrowotnej w realizacji założeń opieki paliatywnej	313
26.1.	Aspekty opieki paliatywnej	313
26.1.1.	Definicja WHO	313
26.1.2.	Jakość życia, a współistniejące cierpienie	314
26.1.3.	Elementy opieki paliatywnej	314
26.1.4.	Wczesne wdrażanie opieki paliatywnej	315
26.2.	Struktura systemu opieki paliatywnej	316
26.2.1.	Oddział medycyny paliatywnej	316
26.2.2.	Hospicjum stacjonarne	317
26.2.3.	Objawy u pacjentów kierowanych do placówek medycyny paliatywnej	317
26.2.5.	Aspekty opieki farmaceutycznej nad pacjentami w opiece paliatywnej	331
27.	Medycyna żywienia osób starszych	336
27.1.	Zapotrzebowanie na energię i płyny w starszym wieku	336
27.2.	Potencjalnie niedoborowe witaminy w starszym wieku	337
27.3.	Niedobory żywieniowe	338
27.4.	Paradoks nadwagi i otyłości	340
27.5.	Zaburzenia połykania	341
27.6.	Żywienie kliniczne	343
28.	Gospodarka wodno-elektrolitowa u osób starszych	347
28.1.	Przyczyny zaburzeń gospodarki wodno-elektrolitowej w starszym wieku	348
28.2.	Charakterystyka poszczególnych zaburzeń gospodarki wodno-elektrolitowej	350
28.2.1.	Odwodnienie	350
28.2.2.	Hipernatremia	353
28.2.3.	Hiponatremia	353
28.2.4.	Hiperkaliemia	354
28.2.5.	Hipokaliemia	355
29.	Przewlekła obturacyjna choroba płuc (POCHP)	358
29.1.	Definicja	358
29.2.	Przyczyny i czynniki wywołujące	358
29.3.	Epidemiologia	358
29.4.	Dolegliwości i objawy kliniczne	359
29.5.	Diagnostyka	359
29.6.	Cel leczenia oraz możliwości terapeutyczne	360

29.6.1. Leczenie nalożu palenia papierosów	361
29.6.2. Farmakoterapia POChP	364
29.7. Systemy do inhalacji	368
29.7.1. Inhalatory elektryczne	371
29.8. Poradnictwo i opieka farmaceutyczna	372
30. Cukrzyca	376
30.1. Wybór terapii odpowiedniej dla wieku	377
30.2. Doustne leki przeciwcukrzycowe	380
30.3. Insulina	384
30.4. Zapobieganie i leczenie hipoglikemii	387
30.5. Zalecane badania i szkolenie	388
30.6. Zespół stopy cukrzycowej	389
31. Przewlekła niewydolność serca w starszym wieku	392
31.1. Wstęp	392
31.1.1. Patofizjologia	393
31.1.2. Przyczyny	393
31.1.3. Objawy	394
31.2. Postacie niewydolności serca	394
31.3. Specyfika choroby w starszym wieku	395
31.3.1. Upośledzona funkcja nerek	395
31.3.2. Minimalizowanie arytmii i nietrzymania moczu	395
31.3.3. Anemia i zaburzenia funkcji płuc	396
31.3.4. Hipotonia, zagrożenie upadkiem, zwyrodnieniowe choroby stawów i zaburzenia pożywienia	396
31.3.5. Wpływ współwystępowania wielu chorób na leczenie i rokowanie	396
31.4. Leczenie i stosowanie się do zaleceń terapeutycznych	397
31.5. Aktywność fizyczna, palenie tytoniu, sposób odżywiania się i masa ciała	397
31.6. Podróże i szczepienia	398
31.7. Leki mające negatywny wpływ na niewydolność serca	398
31.8. Farmakoterapia skurczowej niewydolności serca	400
31.8.1. Inhibitory ACE	401
31.8.2. Antagoniści receptorów angiotensyny	402
31.8.3. Beta-blokery	403
31.8.4. Diuretyki	404
31.8.5. Antagoniści aldosteronu	406
31.8.6. Glikozydy nasercowe	407
31.8.7. Inhibitor I ₁	409
31.8.8. Antagoniści wapnia	410
31.8.9. Leki przeciwarytmiczne i terapia przeciwzakrzepowa	410

31.9.	Farmakoterapia rozkurczowej niewydolności serca	411
32.	Zaburzenia rytmu serca	415
32.1.	Bradykardia	415
32.2.	Tachykardia	416
32.2.1.	Tachykardia nadkomorowa	417
32.2.2.	Arytmia komorowa	430
32.2.3.	Tachykardia komorowa	430
33.	Nadciśnienie tętnicze w wieku podeszłym	433
33.1.	Epidemiologia	433
33.2.	Klasyfikacja wartości ciśnienia tętniczego i strategia leczenia	434
33.2.1.	Docelowe wartości ciśnienia tętniczego u chorych na cukrzycę, niewydolność nerek oraz u osób o wysokim i bardzo wysokim ryzyku sercowo-naczyniowym	435
33.3.	Specyfika starszego pacjenta	436
33.3.1.	Problemy terapii izolowanego skurczowego nadciśnienia tętniczego	437
33.4.	Przyczyny nadciśnienia tętniczego	437
33.5.	Diagnostyka – specyfika pomiaru ciśnienia tętniczego u starszego pacjenta	438
33.6.	Specyfika funkcji narządów u starszego pacjenta	438
33.6.1.	Zaburzenia funkcji nerek	439
33.7.	Leczenie pacjentów w wieku podeszłym	439
33.8.	Wielochorobowość i wielolekowość	440
33.9.	Przestrzeganie zaleceń terapeutycznych	441
33.10.	Leczenie nadciśnienia tętniczego	441
33.11.	Wskazania do farmakoterapii hipotensyjnej u pacjentów w podeszłym wieku	442
33.11.1.	Grupy leków	443
34.	Inkontynencja	451
34.1.	Nietrzymanie moczu	451
34.1.1.	Obraz choroby	451
34.1.2.	Nietrzymanie moczu jako następstwo niepożądanego działania leków	455
34.1.3.	Leczenie nietrzymania moczu	456
34.2.	Nietrzymanie stolca	462
34.2.1.	Obraz choroby	462
34.2.2.	Nietrzymanie stolca w następstwie niepożądanego działania leków	463
34.2.3.	Leczenie nietrzymania stolca	464
34.3.	Środki pomocnicze dla pacjentów z problemem inkontynencji	467
34.3.1.	Produkty przylegające do ciała – nietrzymanie moczu	467
34.3.2.	Produkty przylegające do ciała – nietrzymanie stolca	470
34.3.3.	Produkty nieprzylegające do ciała	470

35. Zaparcia	473
35.1. Przyczyny	473
35.2. Objawy	474
35.3. Farmakoterapia	474
36. Dermatologia geriatryczna	477
36.1. Fizjologia starzenia się skóry	477
36.1.1. Naturalne starzenie się skóry	477
36.1.2. Starzenie się skóry uwarunkowane czynnikami zewnętrznymi	478
36.1.3. Schorzenia z wysypką	479
36.1.4. Miejscowe zapalenia skóry z podrażnieniem	480
36.1.5. Świąd staczo i starcza suchość skóry	480
36.1.6. Infekcje bakteryjne	481
36.1.7. Piłgusiec	481
36.1.8. Infekcje grzybicze	482
36.2. Złośliwe zmiany skórne	482
36.2.1. Nieczerniakowe nowotwory skóry: keratoza aktynowa, rak podstawnkomórkowy i rak płaskonabłonkowy	482
36.2.2. Czerniak złośliwy	485
36.3. Zmiany skórne u osób starszych uwarunkowane farmakoterapią	485
37. Pielęgnacja, zaopatrzenie i dezynfekcja ran	487
37.1. Pielęgnacja starzejącej się skóry	487
37.1.1. Odleżyny	489
37.2. Nowoczesne zaopatrzenie ran	492
37.2.1. Proces gojenia się rany	493
37.2.2. Zaburzenia gojenia się rany	495
37.2.3. Produkty do nowoczesnego zaopatrzenia ran	495
37.2.4. Środki do dezynfekcji	498
38. Higiena zębów i jamy ustnej	500
38.1. Poradnictwo dla osób starszych na temat stanu zdrowia jamy ustnej	501
38.2. Pielęgnacja zębów	501
38.3. Zalecenia na temat użytkowania protez	503
38.4. Kserostomia	504
38.4.1. Rozpoznanie	504
38.4.2. Etiologia	504
38.4.3. Skutki	505
38.4.4. Leczenie	505
38.5. Kandydoza	506
38.6. Skuteczność środków do pielęgnacji jamy ustnej	508
38.7. Szczególne zalecenia w zakresie profilaktyki u osób mieszkających w instytucjach	508

38.8. Skuteczne czynności pielęgnacyjne	509
39. Zaburzenia snu	515
39.1. Epidemiologia	515
39.2. Szczególne aspekty bezsenności zależne od wieku	516
39.3. Fazy snu	516
39.4. Przegląd zaburzeń snu	516
39.4.1. Bezsenność	517
39.4.2. Zaburzenia jakości snu	518
39.4.3. Organiczne zaburzenia snu	519
39.4.4. Szczególne geriatryczne oraz praktyczne aspekty bezsenności	519
39.5. Rozpoznanie	520
39.6. Leczenie	521
39.6.1. Farmakologiczne leczenie zaburzeń snu u osób starszych	522
40. Udar mózgu	534
40.1. Obraz choroby	535
40.1.1. Epidemiologia	535
40.1.2. Etiologia	536
40.1.3. Obraz kliniczny	536
40.1.4. Diagnostyka	537
40.2. Opcje i cele terapii	537
40.2.1. Postępowanie ogólne	537
40.2.2. Rewaskularyzacja	538
40.2.3. Profilaktyka pierwotna i wtórna udaru mózgu	538
40.2.4. Rehabilitacja	543
41. Zaburzenia depresyjne	546
41.1. Przyczyny i bodźce wywołujące	546
41.2. Epidemiologia	547
41.3. Delegliwości i objawy kliniczne	547
41.4. Diagnostyka	548
41.5. Leczenie	550
41.5.1. Działania psychoterapeutyczne	550
41.5.2. Leczenie farmakologiczne	551
42. Ośpienie	564
42.1. Definicja	564
42.2. Podejście terapeutyczne	564
42.3. Leki w ośpieniach	565
42.3.1. Ośpienie w chorobie Alzheimera	565

42.3.2. Leki stosowane w otypleniu naczyniowym	571
42.3.3. Leki w pozostałych typach otypienia	571
42.4. Farmakoterapia objawów psychotycznych i behawioralnych	572
42.4.1. Leki przeciwpsychotyczne	572
42.4.2. Benzodiazepiny	574
42.4.3. Leki przeciwdepresyjne	574
42.4.4. Leki przeciwpadaczkowe	574
42.4.5. Kryteria wyboru terapii lekowej u osób starszych	575
43. Majaczenie	578
43.1. Epidemiologia	578
43.1.1. Definicja	578
43.2. Objawy zespołu majaczeniowego	579
43.3. Przebieg	580
43.4. Przyczyny	580
43.5. Profilaktyka	581
43.6. Terapia	581
44. Choroba Parkinsona	587
44.1. Epidemiologia	587
44.2. Definicja choroby Parkinsona	587
44.3. Przyczyny anatomiczopatologiczne	587
44.4. Objawy	588
44.4.1. Objawy motoryczne	588
44.4.2. Objawy towarzyszące lub dodatkowe	590
44.5. Diagnostyka kliniczna	591
44.6. Diagnostyka dodatkowa	591
44.7. Istotne choroby współistniejące	591
44.8. Powikłania terapii i problemy z leczeniem w praktyce	592
44.9. Podstawy farmakoterapii	594
44.9.1. Przegląd leków stosowanych w chorobie Parkinsona	595
44.9.2. Psychozy wywołane lekami	599
44.9.3. Uzupełniające działania terapeutyczne	600
44.9.4. Zespół Parkinsona wywołany przez leki	600
45. Leczenie przeciwinfekcyjne w starszym wieku	603
45.1. Ogólne objawy oraz przyczyny chorób infekcyjnych w starszym wieku	603
45.2. Leczenie infekcji w starszym wieku	604
45.2.1. Infekcje bakteryjne	604
45.2.2. Infekcje wirusowe	613
45.2.3. Infekcje grzybicze	615

45.3.	Specyfika farmakoterapii przeciwwzakładnej w zależności od grupy lekowej	620
45.3.1.	Specyfika antybiotykoterapii w starszym wieku	620
45.3.2.	Leki przeciwwirusowe	624
45.3.3.	Leki przeciwdrgyzykowe	624
46.	Szczepienia w starszym wieku	629
46.1.	Szczepienie przeciw pneumokokom	630
46.2.	Szczepienie przeciw grypie	632
46.3.	Szczepionka przeciw półpaścowi (<i>herpes zoster</i>)	634
46.4.	Inne szczepienia	635
47.	Łagodne choroby tarczycy u osób starszych	638
47.1.	Niedoczynność tarczycy	639
47.1.1.	Obraz kliniczny niedoczynności tarczycy	639
47.1.2.	Diagnozowanie niedoczynności tarczycy	639
47.1.3.	Leczenie niedoczynności tarczycy	641
47.2.	Nadczynność tarczycy	642
47.2.1.	Epidemiologia nadczynności tarczycy	644
47.2.2.	Dolegliwości i objawy kliniczne	644
47.2.3.	Diagnostyka nadczynności tarczycy	645
47.2.4.	Leczenie nadczynności tarczycy	646
47.3.	Wole obojętne (bez zaburzeń czynności tarczycy)	650
47.3.1.	Przyczyny i epidemiologia wola obojętnego	650
47.3.2.	Diagnostyka wola obojętnego	650
47.3.3.	Leczenie wola obojętnego	651

Suplement

Protokół upadku (wg © M. Runge, Esslingen 2004)	657
Lista Priscus	660
Indeks	669